

tres bandes, es deuria a la forta concurrència de mots sinònims, no sols dels esmentats *cofi* i *esportí*, sinó a més de *cabàs* i *sàrria*.

En tot cas, però, el mot s'ha pogut mantenir a Mallorca: una altra zona de dominació àrab, i en certs sentits més conservadora que València. Allí apareix en la variant amb *e*, *quelma* o *queuma*, amb un vocalisme *i > e*, que es pot considerar normal en l'àrab *qirba* entre els dos sons emfàtics *q* i *r*. Amb aquest motiu recordem la forma sud-italiana *čerma*, i de fet una variant *quelma* potser no era del tot absent en castellà antic.¹ A Mallorca *queuma* designa, segons *AlcM*, no precisament un sac gros, sinó una 'taleca de tela més fina que la saca, emprada per a diversos usos: per a tenir-hi arròs, llegums o fideus' (Manacor), 'per a colar-hi la mel dins la ferrada' (Artà) etc. Allà, s'empra a més, en pl. *queumes* amb referència a *collera* (de batre) de bèsties (recollit a les localitats de Montuïri, Valldemossa, Puigpunyent i Estellencs): així dit evidentment perquè la collera té dues laterals de cuiro o de tela farcides de palla per a protegir el coll de l'animal. D'altra banda, a Menorca *queuma* ha perviscut com un apellatiu despectiu aplicat a 'dona bàmbola, beneïta, insolent' (*BDLC* xiv, 1925, 84) o bé a 'persona estúpida, beneïtota' en general, que *AlcM* dóna de Ciutadella «On se'n ve, *En Queuma*, aquest?» Sembla ser una extensió de 'sac vell, sense valor' (cf. el que deia el *DAG*. de *quilma* 'saca dolenta, borrasca clara com xarpellera vella', supra).

En castellà el mot sembla haver seguit una trajectòria semblant. Està ben documentat en els textos medievals des del S. XIII (ja en Berceo, c. 1230-50; *Libro de Alexandre*, 773b etc.) en el sentit de 'costal'. No està recollit pels textos lexicogràfics (els glossaris de c. 1400, *APal.*, *Nebr.*, *PALc.*, *C. de las Casas*, *Percivale* ni *Covarr.*), però sí en *Oudin*, glossat com «un petit sac» i en uns refranys citats pel salmantí *Correas* (a. 1627): «*Quilma* de lino no la lleves a tu molino», «cuando Dios da la harina el diablo llevó la *quilma*: es costalejo» etc. Ha continuat viu en els dialectes conservadors del Nord. El *DAut.* diu que «es voz árabe y antigua, que hoy se usa en las Montañas de Burgos». El *DECH* s. v., ens informa que s'usa avui a la Prov. de Santander, a Astúries («saco de lienzo»), Astorga, Bierzo, Sanabria («saco cuando no es de piel») i Salamanca.

Interessa notar que *kilma* apareix en el glossari llatí-àrab compost en domini portuguès en el S. xi, i avui conservat a Leyden: allí el llatí *pera* ('sarró') s'explica per *kilma* i pel mot àrab *mizwad* ('sarró'). No sabem dir s'hi figurava com a mot àrab local d'Espanya o com a paraula romànica, però en tot cas sembla que el compilador del glossari el considerava entenedor pels parlants d'un i altre idioma. Més significatiu és encara per a la qüestió de l'origen immediat del cat.-cast. *quilma* el fet que el conegut *Vocabulista en Arabico*, compost en el domini català, ens doni pel mateix mot ll. *pera* els equivalents àrabs com *qárba*, *qirba* i *qiráb*: un testimoni molt important que ens prova que *qirba* i *qárba* s'empraven en l'àrab parlat a

Espanya en el sentit de 'sarró'. *Quilma* podia ser, doncs, un dels centenars de arabismes que vingueren a l'ibero-romànic des d'Al-Andalus.

Ha d'explicar-se pel mateix mot àrab l'oc. mod. *quirbo* (f.) que Mistral inclou en el *TdF* com «panier oblong à anse, panier de vendangeur, corbeille, en Rouergue et Albigeois». De l'antiguitat d'aquest mot en aquella zona pot ser-ne un testimoni el nom de persona *Uc Guirba*, que figura en un escrit del Comte Uc de Rodés, expedit precisament a Rouergue, l'any 1196 (Brunel, doc. 522.9, II, p. 159) i un cop més en altre de l'any 1190 també de Rouergue (ib., doc. 245.15, I, p. 238). Brunel (II, 244b) vol associar aquest nom amb *guirba* «corbeille» i és possible que tingué raó. Amb aquest motiu també interessa l'aparició de *kilma* en un document en llatí de 1144 redactat a la zona de Gènova: «habeant potestatem capiendi denarios 4 de una quaque *kilma* lini» (Rossi, *Gloss. Mediev. Ligure*, apèndix).

Tot això suggereix que ens trobem en presència d'un nom d'un recipient, que fou transmès, segons tots els indicis, de l'Espanya musulmana per transport de mercaderies al Nord de la Península, a Castella, Astúries i Catalunya, i a més a altres indrets mediterranis com Provença i Gènova. La forma *guirba* (< àr. *qirba*), arrelada a Provença, enfront de *kilma* documentat a Gènova en el S. XII pot indicar-nos que ja en Espanya aràbiga el mot s'usava en dues variants, com *qirba* i *qirma*, i era en aquesta darrera forma que passà al castellà i català. Això, si fos cert, ens resol-dria la dificultat fonètica que presenta el canvi des de *quirba* a *quirma* > *quilma*.

Com fa constar JCor. el mot àrab té una arrel que és comuna a diverses llengües semítiques: *girba* 'ordre de cuiro per a líquids' figura en una glossa del Talmud babilònic, i en àrab tenim *gíráb* 'sac de pell', 'sarró de pastor', 'polaina', arameu *g'ráb* 'ordre', 'gerra de terrissa', etiòpic *gerab* i acàdic *gurabu* 'ordre' (Walde-H.), i a més és mot ben arrelat en l'àrab i segueix viu en el llenguatge parlat de molts països: *qirba* designa una gaita o cornamusa a Egipte (Boqtor), *gárba* és 'gerro' en el Nord d'Àfrica (Dombay), *gérba* 'ordre' a Algèria (Beaussier, Ben Sedira) i *qiráb* és 'beina', 'estoig', 'caixa', 'sac' segons fonts síries, egípcies, marroquines i espanyoles (Dozy, *Suppl.* II, 323a). Altrament, però, l'alternància de *q ~ g*, observable en les formes semítiques no és normal, i sembla que la forma àrab *qirba* o bé *gíráb* ha d'ésser un manlleu de l'altre idioma. Amb aquest motiu notem que Dombay en transcriure el nord-africà *gárba* 'gerro' emprava una *s* amb tres punts damunt, ço que només es troba en mots àrabs no purs, usualment de bebereb.

Pel que fa a les esmentades formes sud-italianes, aquestes apareixen en una zona que comprèn tota la Calàbria, l'Est de la Basilicata, Cilento i Salerno, on *çirma*, *çirmu*, i derivats i variants de menor importància signifiquen 'saquet', especialment el que s'empra per a donar menjar a les bèsties; en l'abruzz. merid. *çelma*, *çelmetta* «sachetto ripieno per lo più di grano o di farina». Segons tots els indicis, en aquesta zona,